

Eben-Emael / Albert-Kanal-Brücken
10. Mai 1940
Angriff nach vertikaler Umfassung
Bronvermelding

VS - NfD
Lage "LEBENSTEDT"
Kriegsgeschichtliches Beispiel Eben-Emael
MGFA (Bundeswehr) te Potsdam

I. De militaire uitgangspositie tot mei 1940

Uiteraard moeten de heersende ideeën over oorlogvoering aan de Frans-Belgische en aan de Duitse kant in de situatie kort voor het uitbreken van de oorlog in het Westen betrokken worden.

Stelden de Duitsers, dat zij zich in de Eerste Wereldoorlog aan een bedreiging van twee kanten (Frankrijk - Rusland) door een snel doorgevoerde oorlog (een operatie - strategische omsingeling volgens Schlieffen¹) konden onttrekken, vanwege de bijzondere omstandigheden in de Eerste Wereldoorlog moest dit concept mislukken.

Van Franse zijde was men daarentegen ervan overtuigd dat men ook in de toekomst door een strategisch gevoerde, defensieve strijd (vesting-denken) de overwinning te kunnen behalen. De Belgen sloten zich in hoge mate hierbij aan en maakten hun grenzen door de vestingwerken rondom de stad Luik (Eben-Emael 1932-1936), die noordelijk aan de Maginot-linie aansloten, ondoordringbaar.

De Duitsers hadden de gedachte aan een bewegelijke oorlog - ondanks grote binnenlandse weerstand - na 1933 weer opgevat. Met de intussen opgerichte pantserbrigades en vanaf 1935 de luchtmacht waren de beide kernelementen voor een "Blitzkrieg" geschapen. Om van de derde dimensie te profiteren, waren parachutisten uitermate geschikt, verticale omsingelingen achter de vijandelijke fronten door te voeren.

In 1939 voorzagen de eerste plannen voor een opmars naar het westen (zg. Fall Gelb²) het zwaartepunt van de operaties op de rechtervleugel van de drie in het westen staande legergroepen te leggen. De operatie had als doel om zo snel mogelijk de Kanaal-

kust in handen te krijgen, om vervolgens naar het zuiden te draaien.

Dit weinig originele plan werd spoedig ten gunste van het zg. Manstein-Plan³ (vanaf februari 1940) veranderd. Hij zag het zwaartepunt van de operatie geheel aan de linker kant. Terwijl de vijand in het noorden (HGr B⁴) in de strijd gebonden zou moeten worden, zou HGr A⁵ in het zuiden met een sikkelvormige beweging in de flank van de vijand moeten stoten. Daartoe zouden ter versterking van de stootkracht pantser troepen worden ingezet. Daarnaast moest het gelukken, het verrassingseffect uitbuitend, de overgangen over de Maas en het Albertkanaal onbeschadigd in handen te krijgen.

II. Planning en voorbereiding

Al in 1939 had Adolf Hitler generaal Kurt Student (Commandant van de 7^e Fliegerdivision) erop gewezen, dat hij om de overgangen van de grensrivieren in handen te krijgen wilde terugvallen op luchtlandingen bij Maastricht en Eben-Emael. Als consequentie werd op 11-03-1940 door het 6^e Leger het volgende bevel uitgegeven:

'De bruggen in de wegen en spoorwegen in Maastricht. (.....) zijn onder vooruitstoten van de 4^e Pantserdivisie in samenwerking met het Infanteriebataljon "z.b.v"⁶ 100 en het Pantserinfanteriebataljon 42 zo spoedig mogelijk te veroveren en in handen te krijgen.

Pantserinfanteriebataljon 51 is (.....) voor het snel veroveren van Fort Eben-Emael in te zetten. Infanterieregiment 151 (.....) dient zo snel mogelijk naar Eben-Emael gestuurd te worden.'

Daar vanwege de te verwachten nadelen (motorlawaaï, tijd nodig om na de landing gevechtsgereed te raken), een luchtlanding

op de klassieke manier niet in aanmerking kwam, werd de voorkeur gegeven aan een landing met zweefvliegtuigen.

1. Sterkte en middelen

Sinds 2 november 1939 stelde de 7^e Fliiegerdivision een keurkorps voor deze operatie in (Stormafdeling Koch). Kern van deze formatie was het 1^e parabataljon 1, die uit een luchtlandingspioniereenheid voortkwam en nu geplaatst werd onder de 7^e Fliiegerdivision. De commandant was 1^e luitenant Witzig. Talrijke andere eenheden kwamen nog daarbij, o.a:

- het transportzweefvliegtuig-kommando (17^e eskader z.b.v 5)
- een transportkolonne (speciaaltransport d.m.v. zweefvliegtuigen)
- een peloton zware machinegeweren
- een stoottroep ("Eisen"⁷) (nieuw gevormd uit de 6^e divisie).

In totaal werden 42 transportzweefvliegtuigen, elk bestaand uit een sleeptoestel en een transportzweefvliegtuig (DFS 230)⁸ ter beschikking gesteld. Ondersteund wordt de troep door delen van het VIII. Fliiegerkorps met 350 bommenwerpers. Intensieve geheimhouding van de opdracht, concentreren van de in te zetten troepen onder leiding van hun meerderen op één plek, alsmede omvangrijke training met wapens, materiaal en tactische modellen, maar ook de meervoudig gezamenlijke manoeuvres bij identieke objecten waren kenmerkend voor de zeer zorgvuldige voorbereidingen.

2. Het object en de verdedigers

Het Fort Eben-Emael wordt in de jaren 1932-1936 door (o.a. Duitse) verschillende aannemers gebouwd.

Het hoogste punt lag 120 meter boven de zeespiegel, het had een lengte van ongeveer 900 meter in noord-zuidrichting. De noordelijke spits was zowel door natuurlijke als

kunstmatige camouflage en hindernissen versterkt (Albert kanaal, Jekerbeek en een Stichkanal). Aan de oostkant ging het terrein ongeveer 50 meter steil naar beneden. In het zuiden waren tankversperringen aangebracht, 16 (zestien) ondergrondse ruimtes waren er ('Werk' genoemd), welke door middel van gangen met elkaar waren ver-

bonden. In Werk 3 was de enige hoofdingang.

Met volledig ontoereikende luchtafweer (4 luchtdoelkanonnen) bestond de hoofdbewapening uit 18 kanonnen van kaliber 75 - 120 mm, alsmede een groep machinegeweren.

Gebreken als gevolg van het ontwerp waren tot voor kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog niet verbeterd. De bemanning van het Fort bestond uit 2 batterijen met een organieke sterkte van 1200 man, effectief waren het er 450. Niet alleen waren zij slecht opgeleid, maar door de eentonigheid van de wachtdiensten waren zij slecht gemotiveerd. Gedurende de dienst (24 uren dienst) bevonden zich ongeveer 100 man in het Fort. Deze onderhielden de noodzakelijke functies, de rest van de bezetting rustte buiten het Fort. De bruggen over het Albertkanaal waren ieder door een peloton van de 7^e Belgische infanterie bewaakt. De commandant van het Fort was Commandant Jottrand.

III. Het aanvalsplan en het verloop van het gevecht

Om de onderneming succesvol te laten verlopen, was het noodzakelijk, dat de luchtlanding op 10 mei 1940 in alle vroegte plaats zou vinden. Om dit te bereiken had men volgende plan bedacht:

1^e aanvalsgolf:

- een geleidelijke opmars
- gecamoufleerde⁹ stoottroepen vallen

de bruggen van Maastricht aan (Luitenant Hocke).

- inzet van delen van het VIII. Fliegerkorps (stormafdeling Koch) op de bruggen van het Albertkanaal en het Fort Eben-Emael
 - grensoverschrijding van de 4^e Pantserdivisie en het Infanteriebataljon z.b.v 100
- 2^e aanvalsgolf:
- begin van de versterking aan de bruggen
 - het leggen van brandbommen om de perimeter der ingezette krachten om te verhinderen dat van buiten uit Belgische versterkingen zouden ingrijpen
 - bevoorrading door de lucht
- 3^e aanvalsgolf (na ongeveer 2 uur):
- aankomst van de voorhoede

Om 04.40 waren de laatste sleepverbindingen op de vliegvelden rondom Keulen gestart en vlogen in westelijke richting. Het gaf al gauw enige stagnatie door technische problemen, o.a, moest de 1^e luitenant Witzig noodlanden, maar hij wist tegen 08.30 het Fort ongedeerd met zijn manschappen te bereiken.

De bruggen over het Albertkanaal bij Veldwezelt en Vroenhoven konden tussen 05.15 en 05.30 veroverd worden. De Belgische troepen hadden de brug over de Kanne opgeblazen. Alle andere bruggen en overgangen vielen in Duitse handen.

De afdeling Koch verloor iets meer dan 1/4 van de originele sterkte. Voor de om 05.25 bij het Fort aangekomen stoottroep "Granit" kwam het er nu op aan zo snel als mogelijk de Belgische infanterie uit te schakelen, waarmee een zijdelingse uitval vanuit het Fort niet meer mogelijk was. Reeds 10 minuten na de landing hadden de Duitsers mede d.m.v. 50 kg Hohlladungen¹⁰ de Belgische artillerie uitgeschakeld. Daarna moest het Fort veroverd worden om te zorgen dat van daaruit geen tegenaanval zou worden ingezet. Het was bijzonder demoraliserend voor de Belgen, dat de Werken 12, 19 en 13

zo snel waren vernietigd door de enorme werking van de springgranaten en met de grond gelijk gemaakt.

Tegen 07.00 verliet een verkenningseenheid het Fort om aan de noordkant te gaan verkennen. Deze soldaten vonden allen de dood. Ook werden twee uitbraakpogingen verhinderd, daar de Duitse para's alle uitgangen bezet hadden en lieten instorten. De in aantocht zijnde Belgische troepen werden door de Stuka's¹¹ gevolgd en kwamen - als het al lukte - volledig verzwakt aan.

In de nacht van 10 op 11 mei 1940 vond de door de 1e luitenant Witzig gevreesde tegenaanval niet plaats. Het was echter gelukt om tegen 01.00 met 3 compagnieën stoottroepen over het Albertkanaal aan te vallen. Het artillerievuur van de Belgen hield de Duitsers weliswaar korte tijd tegen de grond, maar een peloton o.l.v. Feldweibel¹² Portsteffen kon met de groep "Granit" ten noorden van Werk 4 verbinding opnemen en vervolgens in samenwerking met 2 pantserafweerpelotons van het 51^e Infanterieregiment de westkant van het Fort oprollen. Vanuit het zuiden nam om 09.30 een vooruitgeschoven commando van het 151^e Infanterieregiment eveneens aan de gevechten deel en wist de toegang (hoofdingang) van Werk 3 te openen. Delen van het Pionierbataljon 51 vernietigden in samenwerking met de Pantserinfanterie (Haubold) de nog intacte Werken aan de Oostzijde, zodat het totale Fort in handen van de Duitsers kwam. Om 11.30 zag de commandant van het Fort Joffrand zich gedwongen een onvoorwaardelijke capitulatie te accepteren. De stoottroep "Granit" had van de 85 man 6 doden en 20 gewonden, de verliezen van de bezetting van het Fort Eben-Emael bedroegen 21 doden en een groot aantal zwaargewonden.

IV. De gevolgen van deze onderneming

Na de verticale landing was de eerste aanval na de omsingeling en de ondersteuning van de luchtmacht een tactisch succes.

Daarbij mag echter niet worden vergeten, dat de operationele leiding ernstig tekort geschoten is op organisatorisch en technisch gebied. Echter door toeval en goed improvisatievermogen van alle betrokkenen konden veel ernstige situaties vermeden worden. In beginsel hebben de volgende factoren de luchtlanding tot een overwinning gebracht:

- de absolute geheimhouding van de gehele operatie
- de met (toen) wel zeer ongewoonlijke doorgevoerde methoden en werkwijze,

opleiding, training en exacte voorbereiding van alle deelnemende Duitse troepen - het volledige luchtoverwicht van de Duitse luchtmacht.

Daartegenover had het gebrek aan paraatheid van het Belgische leger, de neutraliteit onder inzet van alle ter beschikking staande middelen tot het laatst te verdedigen, op zijn minst echter de aanvallende troepen een zeer hoge tol te laten betalen, een vernietigende invloed.

Noten

- 1 Schlieffen: Alfred Graf von Schlieffen, geb. 1833, gest. 1913, Chef v.d. Generale Staf. Het Schlieffenplan was bedacht voor de oorlogvoering op twee fronten in Frankrijk, onder veronachtzaming van het Oostfront, zou het Franse leger na een snelle doortocht in België omsingeld en verslagen worden. Het plan mislukte.
- 2 Fall Gelb: Offensief tegen het Westen.
- 3 Manstein: Fritz Erich von Lewinski, General von Manstein, geb. 1887, gest. 1973, Generaalveldmaarschalk in de Tweede Wereldoorlog. Geniaal strateeg en bevelhebber van de landmacht.
- 4 HG: Legergroep, groot verband van landstrijdkrachten, in Duitsland meest door een generaal of veldmaarschalk aangevoerd. Bij de Rote Armee sprak men van "Front", bij de Anglo-Amerikanen van "Armygroup".
- 5 HG, zie noot 4.
- 6 Z.b.v.: Eenheid voor bijzondere opdrachten.
- 7 Eisen: Chef: Para-Kolonel Walter Koch, bevelvoerder van 1 Cie Pra 1, Pionierbat. 11 Para Regt 1, 17e Cie G z.b.v. V5. Bruggen bij Vroenhoven, resp. Kanne en Veldwezelt waren bekend onder de codenaam: Stoottroep "Beton", "IJzer" en "Staal". Het Fort Eben-Emael had de codenaam "Graniet". Hierna is het eenheid (versterkt met drie bataljon para's) nog twee keer actief geweest, bij de landing op Kreta op 20-05-1941 ("Mercur") en bij de bevrijding van Mussolini op 12-09-1943 ("Eiken").
- 8 DFS 230 = Transportzweefvliegtuig van de Carl Clemmes Brückner-Brückner Vliegtuigfabrieken te Rangsdorf GmbH, bij Berlijn, zie ook 'Stuka's'.
- 9 Camouflage: Einde van de jaren dertig, begin veertig voor het eerst door de Duitsers op grote schaal gebruikt (materiaal, uitrusting, wapens, voertuigen en uniformen). Para's en SS hadden een verschillend p10
- 10 Hohlladungen: Springgranaat van zwaar kaliber (meestal een ronde kogel van staal), welke bijzonder geschikt is om beton en pantseringen te doorboren.
- 11 Stuka's: Duikbommenwerpers.
- 12 Feldwebel: vgl. Sergeant

